

PRAVILA KLIRINGA I PORAVNANJA

Verzija 1.1
28/03/2023
Podgorica, Crna Gora

UVOD

Član 1

- 1) Berza električne energije d.o.o. (u daljem tekstu: BELEN) odgovorna je za poslove kliringa i poravnanja na berzanskom tržištu električne energije u Crnoj Gori (u daljem tekstu: BELEN-ova tržišta).
- 2) Pravila kliringa i poravnanja (u daljem tekstu: Pravila) regulišu poslove evidencije, fakturisanja, izdavanja dokumenata o poravnanju i finansijskog poravnanja Transakcija.
- 3) Kliring i poravnanje Transakcija zaključenih na BELEN-ovim tržištima vrši se korišćenjem Multilateralnog mehanizma kliringa.
- 4) Ova Pravila primjenjuju se na Transakcije na svim BELEN-ovim tržištima, osim ukoliko na određenom tržištu njegovim pravilima nije drugačije naglašeno. Naknade za kliring i poravnanje su određene Iznosom naknada.
- 5) Novčana sredstva Učesnika koja se vode na računima BELEN-a, a koja služe kao Sredstvo obezbjeđenja su odvojena od imovine BELEN-a u slučaju stečaja ili izvršenja u skladu sa Zakonom o stečaju i Zakonom o izvršenju i obezbjeđenju.
- 6) Samo Učesnik može biti Ugovorna strana s BELEN-om u Klirinškim transakcijama i samo na BELEN-ovim tržištima na kojima Učesnik ima pravo učešća.

STRUKTURA RAČUNA

Član 2

- 1) BELEN će poslove Kliringa i poravnanja obavljati preko:
 - a) Računa za poravnanje;
 - b) Depozitarnog računa.
- 2) Bankovni računi se otvaraju u skladu sa ovim Pravilima i ugovorima o otvaranju i vođenju bankarskih računa. BELEN može predvidjeti detaljnije postupke za utvrđivanje vrsta računa i načina upravljanja računima za obavljanje zadataka Kliringa i poravnanja.
- 3) Račun za poravnanje
 - a) BELEN obavlja naplatu potraživanja i plaćanje obaveza iz Transakcija na svim BELEN-ovim tržištima preko Računa za poravnanje, koji je otvoren u Banci za poravnanje, osim ako pravilima pojedinog tržišta BELEN-a nije drugačije određeno.
 - b) Učesnik izmiruje sve svoje dospjele obaveze koje proističu iz Klirinških transakcija uplatom odgovarajućeg iznosa za kupljene Proizvode na Račun za poravnanje. U skladu sa crnogorskim primjenjivim propisima lokalni Učesnici – rezidenti uplaćuju svoje obaveze prema BELEN-u na Račun za poravnanje u domaćem platnom prometu, a strani Učesnici – nerezidenti na Račun za poravnanje u ino-platnom prometu BELEN-a.
 - c) BELEN je u obavezi da uplati odgovarajući iznos sredstava Učesniku koji je prodao određeni Proizvod na njegov bankovni račun.
- 4) Depozitarni račun
 - a) Sredstva obezbjeđenja čuvaju se na Depozitarnom računu, koji je otvoren za svakog Učesnika pojedinačno u Banci za poravnanje i založena su u korist BELEN-a za Učesnike koji imaju obaveze u skladu sa Pravilima trgovanja na berzanskom tržištu (u daljem tekstu: Pravila trgovanja), Ugovorom o registraciji i Ugovorom o direktnom korišćenju depozita. Sredstvo obezbjeđenja je založeno od trenutka uplate sredstava BELEN-u, bez potrebe za daljim radnjama. BELEN će

Učesniku omogućiti informacije o stanju gotovine na Depozitarnom računu tog Učesnika. Učesnik nije ovlašćen da raspolaže novčanim sredstvima na Depozitarnom računu.

- b) Svi lokalni Učesnici – rezidenti uplaćuju novac na Depozitarni račun u domaćem platnom prometu, a strani Učesnici – nerezidenti uplaćuju na Depozitarni račun u ino-platnom prometu.
- c) Učesnik ovlašćuje BELEN da prenese sredstva s Depozitarnog računa i to na način da ako je Učesnik neto dužnik, BELEN može prenijeti sredstva s Depozitarnog računa na Račun za poravnanje kako bi izvršio poravnanje u odnosu na pojedini Dan poravnanja, a ako je Učesnik neto povjerilac, BELEN može izvršiti poravnanje za pojedini Dan poravnanja prenosom odgovarajućeg iznosa novčanih sredstava sa Računa za poravnanje na Depozitarni račun. Sadržaj, postupak i način korišćenja sredstava sa Depozitarnog računa za BELEN-ova tržišta biće definisani posebnim Ugovorom o direktnom korišćenju depozita Učesnika.
- d) BELEN novčana sredstva na Depozitarnom računu koristi za plaćanje svih dospjelih obaveza Učesnika u skladu sa ovim Pravilima, Ugovorom o registraciji, Ugovorom o direktnom korišćenju depozita i ostatkom Pravila trgovanja.
- e) Prinosi od kamata na Depozitarnom računu Učesnika automatski povećavaju Sredstvo obezbjeđenja Učesnika.
- f) BELEN će Učesniku vratiti ostatak Sredstava obezbjeđenja u slučaju raskida Ugovora o registraciji, ako nakon podmirenja svih obaveza koje Učesnik ima prema BELEN-u ostane raspoloživih sredstava na Depozitarnom računu.

TRANSAKCIJE NA BELEN-ovim TRŽIŠTIMA

Član 3

- 1) Transakcije na bilo kojem BELEN-ovom tržištu automatski i obavezno podliježu Kliringu i poravnanju, osim ako pravilima određenog tržišta nije drugačije regulisano.
- 2) Učesnici su dužni da isporuče ili preuzmu trgovanu Količinu energije u skladu sa obavezama iz Pravila trgovanja. BELEN nema nikakvih obaveza ili odgovornosti u pogledu isporuke ili preuzimanja trgovane Količine energije. Neisporuka ili nepreuzimanje rješavaju se u skladu s primjenjivim zakonima, bez odgovornosti BELEN-a.

PORAVNANJE

Član 4

- 1) BELEN na osnovu zaključenih Transakcija na BELEN-ovim tržištima Učesniku koji je kupac izdaje račun, dok Učesniku koji je prodavac izdaje instrukciju za izdavanje računa. Ukoliko je Učesnik u istom danu kupac i prodavac na istom BELEN-ovom tržištu neophodno je da mu se odvojeno izdaju račun i instrukcija za izdavanje računa. Računi i/ili instrukcije za izdavanje računa izdaju se odvojeno Učesniku za Trgovanje na svakom BELEN-ovom tržištu na kojem Učesnik učestvuje.
- 2) U skladu sa Multilateralnim mehanizmom kliringa, BELEN preuzima sve finansijske obaveze svakog Učesnika, dok Učesnik prenosi sva finansijska prava BELEN-u, koja proističu iz svih Transakcija, potencijalno uvećanih za stopu primjenjivih poreza u skladu sa zakonskim propisima, tako da BELEN postaje:
 - a) dužnik prema svakom Učesniku koji je ostvario prodaju na BELEN-ovim tržištima i
 - b) povjerilac u odnosu na svakog Učesnika koji je ostvario kupovinu na BELEN-ovim tržištima.Finansijska prava i obaveze svakog Učesnika se kompenzuju sa finansijskim pravima i obavezama

BELEN-a, u okviru pojedinačnog učešća na BELEN-ovim tržištima u vezi sa Transakcijama koje podliježu Multilateralnom mehanizmu kliringa.

- 3) Valuta trgovanja na svim BELEN-ovim tržištima je EUR.
- 4) Račun koji izdaje BELEN na osnovu Transakcija na BELEN-ovim tržištima dostijeva na plaćanje na prvi Radni dan banke nakon Dana izdavanja računa. Učesnik je dužan da uplati iznos iz računa na Račun za poravnanje najkasnije do 09:00 CET na dan dostijeva.
- 5) Račun koji prodavac dostavlja BELEN-u, dostijeva prvi dan nakon dana izdavanja instrukcije za izdavanje računa, ukoliko je taj dan Radni dan banke. Ukoliko taj dan nije Radni dan banke, instrukcija za izdavanje računa dostijeva prvi sljedeći Radni dan banke. BELEN je dužan da uplati iznos iz računa na bankovni račun Učesnika najkasnije do kraja dana dostijeva. Prilikom kreiranja navedenog računa potrebno je da se Učesnik pozove na broj instrukcije za izdavanje računa.
- 6) U slučaju da Učesnik i BELEN imaju međusobna novčana potraživanja po osnovu Transakcija obavljenih na pojedinom ili svakom BELEN-ovom tržištu (npr. kada je Učesnik na isti Dan trgovanja bio kupac i prodavac), BELEN će izdati izjavu o kompenzaciji i dostaviti je Učesniku na isti način na koji dostavlja račune i instrukcije za izdavanje računa.
- 7) Izgled i formu računa, instrukcije za izdavanje računa i izjave o kompenzaciji utvrđuje BELEN u skladu s poštovanjem zakonskih normi. Elementi prethodno pomenutih dokumenata se mogu mijenjati u skladu sa izmjenama zakonskih normi.
- 8) BELEN će na svojoj internet stranici objavljivati kalendar neradnih dana banke.
- 9) BELEN šalje pojedinačno svakom Učesniku obavještenje elektronskom poštom da je Izvještaj o kliringu dostupan na Portalu istog dana, u najkraćem mogućem roku nakon objave rezultata trgovine na dan unaprijed tržištu, a najkasnije do 15:30 CET ukoliko je dan trgovanja radni dan. Ukoliko je dan trgovanja neradni dan, Izvještaj o kliringu će biti dostupan najkasnije do 15:30 CET prvog radnog dana.
- 10) Učesnik može podnijeti prigovor elektronskom poštom zbog greške u Izvještaju o kliringu. Prigovor se mora podnijeti najkasnije 30 minuta nakon obavještenja o dostupnosti Izvještaja o kliringu. Ukoliko Učesnik ne podnese bilo kakav prigovor u utvrđenom roku, BELEN će smatrati da je Izvještaj o kliringu ispravan. Podneseni prigovor mora sadržati stavke koje su predmet prigovora. BELEN dostavlja odgovor na prigovor najkasnije 45 minuta nakon navedenog roka za prigovor. Navedeni odgovor je konačan za potrebe finansijskog poravnanja.
- 11) BELEN Učesnicima obračunava i fakturiše Naknadu za ugovoreni volumen trgovine i Naknadu za kliring i poravnanje na mjesečnom nivou, osim ako pravilima pojedinog tržišta BELEN-a nije drugačije određeno. BELEN navedene račune šalje elektronskom poštom svakom Učesniku na adresu koja je navedena u Zahtjevu za registraciju do 5. u tekućem mjesecu za prethodni mjesec. Plaćanje po pomenutim računima vršiće se na bankovni račun BELEN-a sa valutom plaćanja od 7 dana.
- 12) Ukoliko Učesnik ne plati BELEN-u predviđenu Naknadu za ugovoreni volumen trgovine ili ne izvrši ostala plaćanja predviđena Pravilima trgovanja na dan dostijeva, BELEN ima pravo da obračuna Zateznu kamatu na glavnici u skladu sa zakonom. Kamata se obračunava od datuma dostijeva plaćanja do datuma izmirenja duga.

SREDSTVA OBEZBJEĐENJA

Član 5

- 1) Svaki Učesnik je u obavezi da o sopstvenom trošku obezbijedi i održava Sredstva obezbjeđenja u predviđenim iznosima kao kolateral za ispunjavanje obaveza prema BELEN-u, u skladu sa Pravilima

trgovanja i ovim Pravilima, te da obezbijedi da vrijednost Sredstava obezbjeđenja u svakom trenutku bude u skladu sa uslovima Zahtjeva za sredstvom obezbjeđenja.

- 2) BELEN prihvata Sredstvo obezbjeđenja u obliku gotovine položene na Depozitarnom računu nad kojim se u korist BELEN-a osniva založno pravo.
- 3) BELEN traži minimalna Sredstva obezbjeđenja od svih Učesnika koja moraju biti uplaćena prije početka Trgovanja. Minimalna Sredstva obezbjeđenja će biti određena pojedinačno za svakog Učesnika.
- 4) Sredstva obezbjeđenja koja su Učesnici deponovali koriste se kao obezbjeđenje za sve obaveze Učesnika prema BELEN-u koje proističu iz aktivnosti Učesnika na pojedinom ili svakom BELEN-ovom tržištu. Sredstvom obezbjeđenja su obezbjeđene sve ugovorene i neugovorene obaveze koje mogu nastati za Učesnike prema BELEN-u, uključujući dospjele iznose za Proizvode, primjenjive Naknade za trgovanje, Zatezne kamate, kao i na obeštećenje koje je dugovano BELEN-u, uključujući ono koje proističe iz štete ili izdataka koji su nastali za BELEN usljed potraživanja trećih lica, PDV-a, carinskih ili prekograničnih naknada. Najveći iznos potraživanja BELEN-a prema Učesniku predstavlja zbir iznosa položenog Sredstva obezbjeđenja i iznosa nepodmirenih Zahtjeva za sredstvom obezbjeđenja, u svakom pojedinom trenutku.
- 5) Učesnik može putem Portala ili elektronske pošte predati zahtjev BELEN-u kojim traži vraćanje Sredstava obezbjeđenja. Zahtjev za vraćanjem Sredstava obezbjeđenja ne smije premašiti raspoloživa Sredstva obezbjeđenja Učesnika umanjena za minimalna Sredstva obezbjeđenja i tekuće finansijske obaveze Učesnika prema BELEN-u. Ako zahtjev za vraćanjem Sredstava obezbjeđenja Učesnika premašuje dozvoljeni iznos za isplatu, BELEN će odbiti podneseni zahtjev.
- 6) Osnov za obračun Sredstava obezbjeđenja je rizik neizvršavanja obaveza Učesnika. Rizik neizvršavanja obaveza predstavlja potencijalni finansijski gubitak na štetu BELEN-a u slučaju da Učesnik ne ispuni obaveze koje su nastale po osnovu zaključenih Transakcija na BELEN-ovim tržištima.
- 7) BELEN će pretpostaviti da su sva Sredstva obezbjeđenja koja daje Učesnik kao finansijsku garanciju u skladu sa ovim Pravilima *de iure i de facto* vlasništvo Učesnika.
- 8) BELEN zadržava pravo, prema sopstvenoj procjeni i uz navođenje razloga, da promijeni nivo minimalnih Sredstava obezbjeđenja tj. da zahtijeva dodatna Sredstva obezbjeđenja od Učesnika ili obrnuto, odredi manji iznos minimalnih Sredstava obezbjeđenja ili da vrati dio već deponovanih Sredstava obezbjeđenja.
- 9) Iznos minimalnih Sredstava obezbjeđenja BELEN računa za svakog Učesnika pojedinačno na dnevnom nivou za svaki Dan poravnanja, i jednak je najvećem iznosu dnevnih izloženosti u posljednjih 30 dana.

Dnevna izloženost = Dnevna neto pozicija*Parametar rizika*Dnevni faktor

- 'Dnevna neto pozicija' – neto duga ili neto kratka pozicija (izražena u MWh) Učesnika na dan obračuna;
- 'Parametar rizika' – činitelj parametra rizika kojeg određuje BELEN i predstavlja procijenjenu cijenu električne energije po MWh.
- 'Dnevni faktor' – činitelj koji predstavlja određeni broj dana pokrivenosti koji se primjenjuje za obračun dnevnog Sredstva obezbjeđenja.

Dnevni faktor i parametar rizika određuje BELEN i o tome obavještava Učesnike najmanje dva dana unaprijed. Učesnici su obavezni da dostave BELEN-u minimalna Sredstva obezbjeđenja, u skladu sa Zahtjevima za sredstvom obezbjeđenja, najkasnije do 09:00 CET sljedećeg Dana poravnanja.

- 10) BELEN određuje minimalna Sredstva obezbjeđenja za nove Učesnike primjenjujući formulu iz prethodnog stava na osnovu prognoziranih budućih neto pozicija Učesnika.

- 11) BELEN zadržava pravo da u svakom trenutku zatraži dodatna Sredstva obezbjeđenja od Učesnika usljed procjene rizika koja se obavlja tokom dana trgovanja. Dodatna Sredstva obezbjeđenja moraju biti uplaćena na Depozitarni račun.
- 12) Na osnovu Sredstava obezbjeđenja svakog Učesnika pojedinačno BELEN utvrđuje Granicu trgovanja za svaki dan trgovanja. BELEN izračunava vrijednost Granice trgovanja za svakog Učesnika pojedinačno i posebno za svako BELEN-ovo tržište. Vrijednost Granice trgovanja Učesnicima je dostupna na Elektronskoj platformi i Portalu.
- 13) Granica trgovanja za Učesnika na dan unaprijed tržištu utvrđuje se na sljedeći način:

$$\frac{\text{(Sredstva obezbjeđenja – neto obaveze Učesnika)}}{(\text{broj neradnih dana} + 1)}$$
 Broj neradnih dana predstavlja period od trenutka računanja Granice trgovanja do prvog narednog radnog dana.
- 14) Ako Učesnik želi da poveća Granicu trgovanja, može uplatiti dodatna Sredstva obezbjeđenja u bilo kom trenutku. Učesnik može elektronskim putem obavijestiti BELEN o namjeri povećanja Granice trgovanja. BELEN će povećati Granicu trgovanja za Učesnika na dan trgovanja, koji slijedi nakon dana prijema potvrde da su potrebna sredstva uplaćena i položena na Depozitarni račun. BELEN, ako je potrebno, obavještava Učesnika u slučaju da je Granica trgovanja pred prekoračenjem ili prekoračena. Ukoliko Učesnik ne poveća iznose Sredstava obezbjeđenja nakon obavještenja, BELEN može ograničiti trgovinske aktivnosti Učesniku.

KRŠENJE OBAVEZA

Član 6

- 1) Svako kršenje Pravila kliringa i poravnanja (uključujući neplaćanje dospjelih obaveza koje Učesnik duguje BELEN-u) smatraće se Kršenjem obaveza ili Teškim kršenjem obaveza (zavisno od slučaja) na način kako su definisana u članu 16 Opštih uslova pravila trgovanja.
- 2) Nakon nastupa Kršenja obaveza, BELEN ima pravo da izda pismeno obavještenje Učesniku koji je prekršio svoju obavezu kojim traži ispravljanje Kršenja obaveza u roku od petnaest (15) kalendarskih dana od izdavanja odgovarajućeg pismenog obavještenja.
- 3) Neposredno nakon nastupa Teškog kršenja obaveza, BELEN ima pravo na jednu, na kombinaciju ili na sve mjere kako su navedene dalje u tekstu:
 - a) proglasiti da su na taj dan dospjela bilo koja ili sva potraživanja Učesnika koji je prekršio svoju obavezu iz Trgovanja na bilo kojem BELEN-ovom tržištu; i/ili
 - b) uskratiti iznos poravnanja koji je dugovan Učesniku i izvršiti prebijanje tako uskraćenih iznosa i iznosa koji Učesnik duguje BELEN-u, bez obzira na dospelost oba iznosa; i/ili
 - c) izvršiti, realizovati i primijeniti svoja prava, u pogledu Sredstava obezbjeđenja koje je predao Učesnik, naplatom iz iznosa na Depozitarnom računu kojeg je Učesnik uplatio kao Sredstvo obezbjeđenja BELEN-u; i/ili
 - d) dodatno uz prethodno navedene mjere, ne dovodeći ih u pitanje, BELEN u svakom slučaju Teškog kršenja obaveza ima mogućnost da raskine Ugovor o registraciji.